

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КРЕМЕНЧУЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА ОСТРОГРАДСЬКОГО

*секція: участь молоді в
реалізації програми сприяння
малому та середньому бізнесу*

НАУКОВА РОБОТА

**на тему: «Механізм взаємодії суб'єктів господарювання в процесі
формування конкурентоспроможності регіону
(на прикладі Полтавського регіону)»**

ВИКОНАЛА:

*студентка Перепелиця Інна Сергіївна
курс 5, спеціальність 7.03050801 «Фінанси і кредит»
група ФК-14-1сп
форма навчання денна*

НАУКОВИЙ КЕРІВНИК:

Шаповал Людмила Петрівна,
кандидат економічних наук, доцент

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1 Стан розвитку підприємництва в сучасних умовах господарювання.....	6
РОЗДІЛ 2 Формування системи управління конкурентоспроможністю регіону.....	14
РОЗДІЛ 3 Кластер як форма взаємодії суб'єктів господарювання в Полтавському регіоні.....	24
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ.....	33
ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ЛІТЕРАТУРНИХ ДЖЕРЕЛ.....	35

ВСТУП

Актуальність теми. У контексті набуття Україною статусу країни з ринковою економікою та прагнення в найближчому майбутньому вступити до Європейського Союзу одним з головних пріоритетів економічної політики є формування її конкурентоспроможності. При цьому слід враховувати, що в умовах поглиблення територіального поділу праці конкурентоспроможність країни визначають її регіони.

Конкурентні переваги в ринковому просторі мають регіони тих країн, уряд яких проводить ефективну регіональну політику, що базується на принципах територіального самоврядування, самозабезпечення, і водночас зберігає цілісність та єдність всіх ланок господарського комплексу країни. В основі формування ефективної регіональної політики, що супроводжується удосконаленням відповідної інфраструктури і правових засад, конкуренція є чинником стимулювання ефективного розміщення і регіонального розвитку продуктивних сил, удосконалення економічних структур регіону, розширення асортименту й поліпшення якості продукції та послуг відповідно до сучасних вимог вітчизняного і світового ринків.

Основою будь-якого конкурентоспроможного регіону є наявність ефективного механізму взаємодії суб'єктів господарювання. Успішне функціонування малого, середнього та великого підприємництва належним чином впливає на формування конкурентного середовища, обумовлюючи його роль, як дієвого механізму економічного розвитку.

Підприємництво є важливим сектором вітчизняної економіки, який сприяє насиченості ринку товарами та послугами, створенню нових робочих місць, вирішенню проблем зайнятості у регіонах, поповненню місцевих бюджетів, ефективному використанню сировинних ресурсів.

В умовах обмеженості фінансових ресурсів найшвидше і найефективніше вирішуватимуть економічні та соціальні проблеми регіонів саме суб'єкти господарювання малого та середнього бізнесу – малі підприємства, які не

потребують великого стартового капіталу і мають високу оборотність ресурсів.

Дослідження проблем та перспектив взаємодії малого, середнього та великого підприємництва в Україні знайшли своє відображення в роботах вітчизняних учених-економістів Д.М. Базалицького, З.С. Варналій, К.О. Ващенко, Т.В. Корягіної, Г.М. Мадриги, В.В. Панна, С.М. Черненко та інші. Разом із тим, незважаючи на всебічний ґрунтовний аналіз проблем забезпечення конкурентоспроможності регіонів, вищенаведені дослідження потребують подальшого поглиблення та доопрацювання з урахуванням сучасних умов господарювання.

Необхідність дослідження механізму взаємодії суб'єктів малого, середнього та великого бізнесу в процесі формування конкурентоспроможності регіону зумовило актуальність вибраної теми наукової роботи, її мету та задачі.

Мета і завдання дослідження. Мета наукової роботи полягає в науково-методичному обґрунтуванні напрямів формування механізму взаємодії суб'єктів господарювання в умовах підвищення конкурентоспроможності регіону. Відповідно до поставленої мети в роботі були визначені наступні завдання:

- дослідити сучасний стан підприємництва в Україні та Полтавській області;
- обґрунтувати нормативно-правову базу державного регулювання малого, середнього та великого бізнесу;
- визначити шляхи удосконалення системи управління малим, середнім та великим бізнесом в умовах формування конкурентоспроможності регіону;
- запропонувати форми взаємодії суб'єктів господарювання на регіональному рівні;
- розробити структуру кластера машинобудівної промисловості на прикладі Полтавського регіону.

Об'єкт дослідження – діяльність суб'єктів малого, середнього та великого підприємництва.

Предмет дослідження – процес взаємодії суб'єктів господарювання в

умовах формування конкурентоспроможності регіону.

Методи дослідження. Наукові дослідження проводились із застосуванням загальнонаукових та спеціальних методів, а саме: методи аналізу та синтезу – під час визначення стану розвитку підприємництва в Україні; метод порівняння – при дослідженні нормативно-правової бази; комплексний підхід – при визначенні шляхів удосконалення системи управління малим, середнім та великим бізнесом; кластерний підхід – з метою створення міжгалузевого комплексу взаємодії суб'єктів господарювання; таблично-графічний метод – для наочного відображення динаміки та структури окремих показників.

Найсуттєвіші результати дослідження полягають в наступному:

- обґрунтовано конкурентне законодавство діяльності малого, середнього та великого бізнесу в Україні з метою забезпечення ефективної взаємодії органів державної влади та суб'єктів господарювання, враховуючи пріоритети розвитку регіону;

- запропоновано шляхи удосконалення системи управління малим, середнім та великим бізнесом в умовах формування конкурентоспроможності регіону;

- розроблено структуру кластера машинобудівної промисловості в Полтавському регіоні та визначено етапи формування кластерів у межах певної території.

Теоретичною основою роботи стали законодавчі акти, нормативно-правові документи, наукові праці вітчизняних та зарубіжних учених, офіційні матеріали органів державної статистики.

Практичне значення одержаних результатів полягає в розробці практичних рекомендацій щодо формування механізму взаємодії суб'єктів господарювання з метою підвищення конкурентоспроможності регіону.

Структура та обсяг наукової роботи. Наукова робота складається зі вступу, трьох розділів, висновку, списку використаної літератури, який включає 25 джерел. Робота викладена на 37 сторінках друкованого тексту, в тому числі має 7 рисунків та 4 таблиці.

РОЗДІЛ 1 СТАН РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА В СУЧАСНИХ УМОВАХ ГОСПОДАРЮВАННЯ

На сучасному етапі формування ринкових відносин в Україні особливого значення набуває питання розвитку нових форм господарювання. Світовий досвід свідчить про те, що одне з провідних місць у господарських системах розвинутих країн належить малим підприємствам. Саме малі та середні підприємства дають змогу в найкоротший термін здійснити структурну перебудову економіки, сприяють насиченню ринку товарами та послугами й головним чином сприяють послабленню монополістичних тенденцій у національній економіці шляхом розвитку внутрішньогалузевої конкуренції.

В умовах економічної кризи та занепаду вітчизняної економіки постає проблема об'єктивної оцінки реального рівня розвитку малого підприємництва та визначення його впливу на економічний стан як окремих регіонів, так і держави в цілому [16].

З прийняттям у 2012 р. Закону України «Про розвиток та державну підтримку малого та середнього підприємництва в Україні» внесено зміни до Господарського кодексу України в частині визначення понять суб'єктів великого, малого та середнього підприємництва, які приведено у відповідність до класифікації ЄС [11].

Відповідно до статті 55 Господарського кодексу України суб'єктами мікропідприємництва є:

- фізичні особи, зареєстровані в установленому законом порядку як фізичні особи - підприємці, у яких середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) не перевищує 10 осіб та річний дохід від будь-якої діяльності не перевищує суму, еквівалентну 2 мільйонам євро, визначену за середньорічним курсом НБУ;

- юридичні особи - суб'єкти господарювання будь-якої організаційно-правової форми та форми власності, у яких середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) не перевищує 10 осіб та річний дохід від будь-

якої діяльності не перевищує суму, еквівалентну 2 мільйонам євро, визначену за середньорічним курсом НБУ.

Суб'єктами малого підприємництва є:

- фізичні особи, зареєстровані в установленому законом порядку як фізичні особи - підприємці, у яких середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) не перевищує 50 осіб та річний дохід від будь-якої діяльності не перевищує суму, еквівалентну 10 мільйонам євро, визначену за середньорічним курсом НБУ;

- юридичні особи - суб'єкти господарювання будь-якої організаційно-правової форми та форми власності, у яких середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) не перевищує 50 осіб та річний дохід від будь-якої діяльності не перевищує суму, еквівалентну 10 мільйонам євро, визначену за середньорічним курсом НБУ.

Суб'єктами великого підприємництва є юридичні особи - суб'єкти господарювання будь-якої організаційно-правової форми та форми власності, у яких середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) перевищує 250 осіб та річний дохід від будь-якої діяльності перевищує суму, еквівалентну 50 мільйонам євро, визначену за середньорічним курсом НБУ.

Інші суб'єкти господарювання належать до суб'єктів середнього підприємництва [2].

У 2012 р. питома вага суб'єктів малого та середнього підприємництва склала 99,96 % від загальної кількості суб'єктів господарювання, що в цілому відповідає європейським стандартам.

За даними Державної служби статистики України станом на 01.01.2013 р. в Україні налічувалося 1 600 127 суб'єктів господарювання, з яких 698 суб'єктів великого підприємництва, 20 550 суб'єктів середнього підприємництва та 1 578 879 суб'єктів малого підприємництва (табл. 1.1) [17].

Протягом 2010-2012 років спостерігалось зменшення кількості суб'єктів малого та середнього підприємництва. Слід зазначити, що значно зменшується кількість фізичних осіб-підприємців (у 2012 р. на 17,97 % порівняно з 2011 р.).

Таблиця 1.1

Динаміка кількості суб'єктів господарювання України у 2010-2012 рр.

Показники	2 010р.	2 011р.	2 012р.	Відхилення 2011 р./2010 р.		Відхилення 2012 р./2011 р.	
				+/-	%	+/-	%
Кількість суб'єктів господарювання	2183928	1701620	1600127	-482308	-22,08	-101493	-5,96
у тому числі:							
1. Великі підприємства	586	659	698	73	12,46	39	5,92
2. Середні підприємства	20983	20753	20189	-230	-1,10	-564	-2,72
3. Малі підприємства, з них:	357241	354283	344048	-2958	-0,83	-10235	-2,89
- мікропідприємства	300445	295815	286461	-4630	-1,54	-9354	-3,16
4. Фізичні особи- підприємці:	1805118	1325925	1235192	-479193	-26,55	-90733	-6,84
а) суб'єкти середнього підприємництва	355	306	361	-49	-13,80	55	17,97
б) суб'єкти малого підприємництва, з них:	1804763	1325619	1234831	-479144	-26,55	-90788	-6,85
- суб'єкти мікропідприємництва	1793243	1313004	1224315	-480239	-26,78	-88689	-6,75

У структурі вітчизняного підприємництва за розміром підприємств станом на 01.01.2013 р. частка малих підприємств становила 98,67 %, середніх – 1,28 % та великих – 0,04 % (рис.1.1).

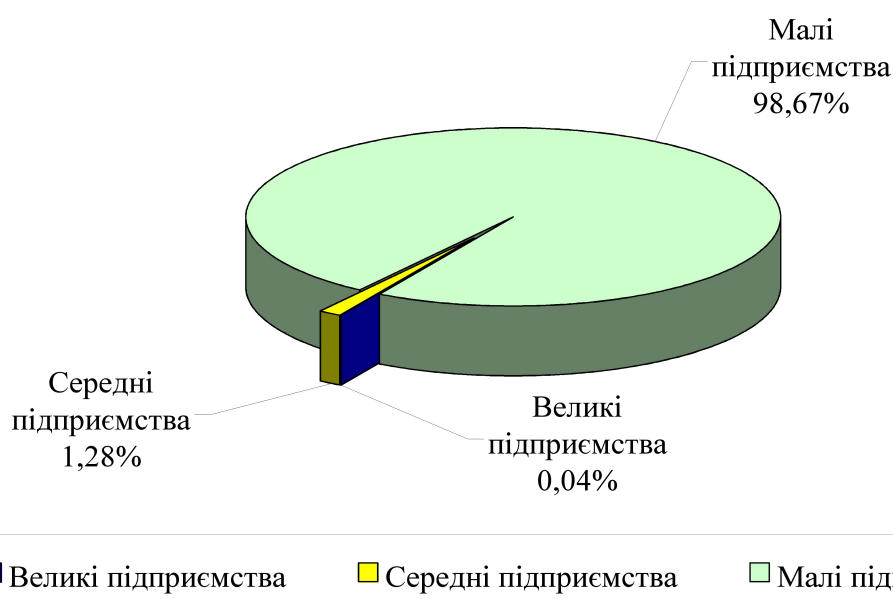

Рис. 1.1 Кількість підприємств за їх розмірами у відсотках до загальної кількості підприємств станом на 01.01.2013 р.

На кінець 2012 р. у секторі малого і середнього підприємництва було зайнято 7,5 млн. осіб, що складає 40 % зайнятого населення працездатного віку.

Показники зайнятості населення у сфері підприємництва представлені у табл. 1.2.

Таблиця. 1.2

Кількість зайнятих у сфері підприємництва у 2010-2012 рр.

Показники	2 010р.	2 011р.	2 012р.	Відхилення 2011 р./2010 р.		Відхилення 2012 р./2011 р.	
				+/-	%	+/-	%
Кількість зайнятих працівників, тис. осіб	10772,7	10164,5	9957,6	-608,20	-5,65	-206,90	-2,04
у тому числі:							
1. Великі підприємства	2400,3	2449,0	2484,2	48,70	2,03	35,20	1,44
2. Середні підприємства	3393,3	3252,6	3144,2	-140,70	-4,15	-108,40	-3,33
3. Малі підприємства, з них:	2164,6	2091,5	2051,3	-73,10	-3,38	-40,20	-1,92
- мікропідприємства	832,6	788,9	788,2	-43,70	-5,25	-0,70	-0,09
4. Фізичні особи-підприємці:	2814,5	2371,4	2277,9	-443,10	-15,74	-93,50	-3,94
а) суб'єкти середнього підприємництва	20,5	20,9	44,0	0,40	1,95	23,10	110,53
б) суб'єкти малого підприємництва, з них:	2794	2350,5	2233,9	-443,50	-15,87	-116,60	-4,96
- суб'єкти мікропідприємництва	2708,1	2241,5	2062,8	-466,60	-17,23	-178,70	-7,97

За даними табл. 1.2 видно, що кількість зайнятих у сфері малого та середнього підприємництва має тенденцію до зменшення. Зростання показників спостерігається тільки у фізичних осіб-підприємців у сфері середнього підприємництва (на 110,53 % у 2012 р. порівняно з 2011 р.).

У сфері малого та середнього підприємництва за результатами 2012 р. працювало 6,1 млн. осіб, з яких 51 % найманих працівників працювало на середніх підприємствах, 32 % – на малих підприємствах та 17 % працівників було найнято фізичними особами-підприємцями.

За даними Держстату України станом на 01.01.2013 р. загальний обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг) суб'єктами підприємницької діяльності склав 4 460,0 млрд. грн., що на 6 % більше, у порівнянні з 2011 р [17].

У 2012 р. обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг) суб'єктів малого і середнього підприємництва зріс на 11,2 % і склав 2 698,7 млрд. грн. При цьому, приріст спостерігався як для малого, так і для середнього підприємництва.

Суб'єкти малого і середнього підприємництва за 2012 р. реалізували 60,5 % від загального обсягу реалізованої продукції (товарів, послуг) в Україні, з них 39,7 % реалізовано середніми підприємствами, 15,1 % – малими підприємствами та 5,7 % – фізичними особами – підприємцями (рис. 1.2).

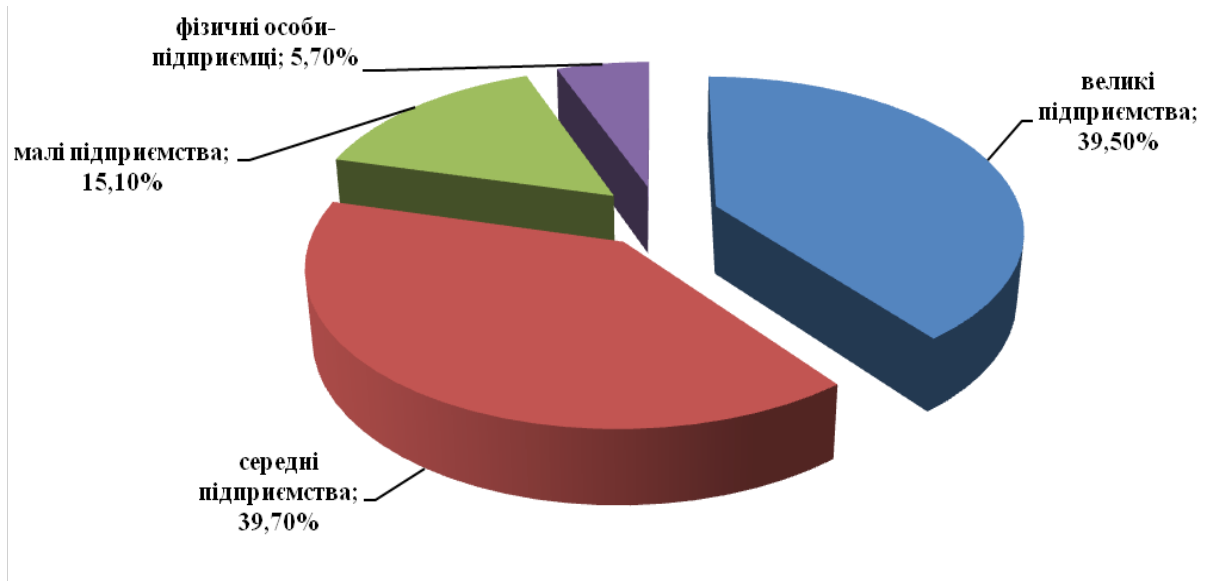

Рис. 1.2 Питома вага підприємств у обсязі реалізованої продукції за 2012 р.

У розподілі за видами економічної діяльності пріоритетними сферами діяльності суб'єктів малого і середнього підприємництва залишаються торгівля та сфера послуг, питома вага яких від загального обсягу реалізованої продукції (товарів, послуг) сумарно більше 60 %. Значно меншими є показники промисловості (20,3 %), сільського господарства (5,5 %), будівництва (5,4 %) (рис. 1.3).

У 2012 р. малими і середніми підприємствами було залучено 111 382,9 млн. грн. капітальних інвестицій, з яких 75 247,4 млн. грн. – середніми підприємствами та 36 135,5 млн. грн. – малими підприємствами. У порівнянні з 2011 роком, обсяг залучених капітальних інвестицій збільшився на 1 1193,2 млн. грн [17].

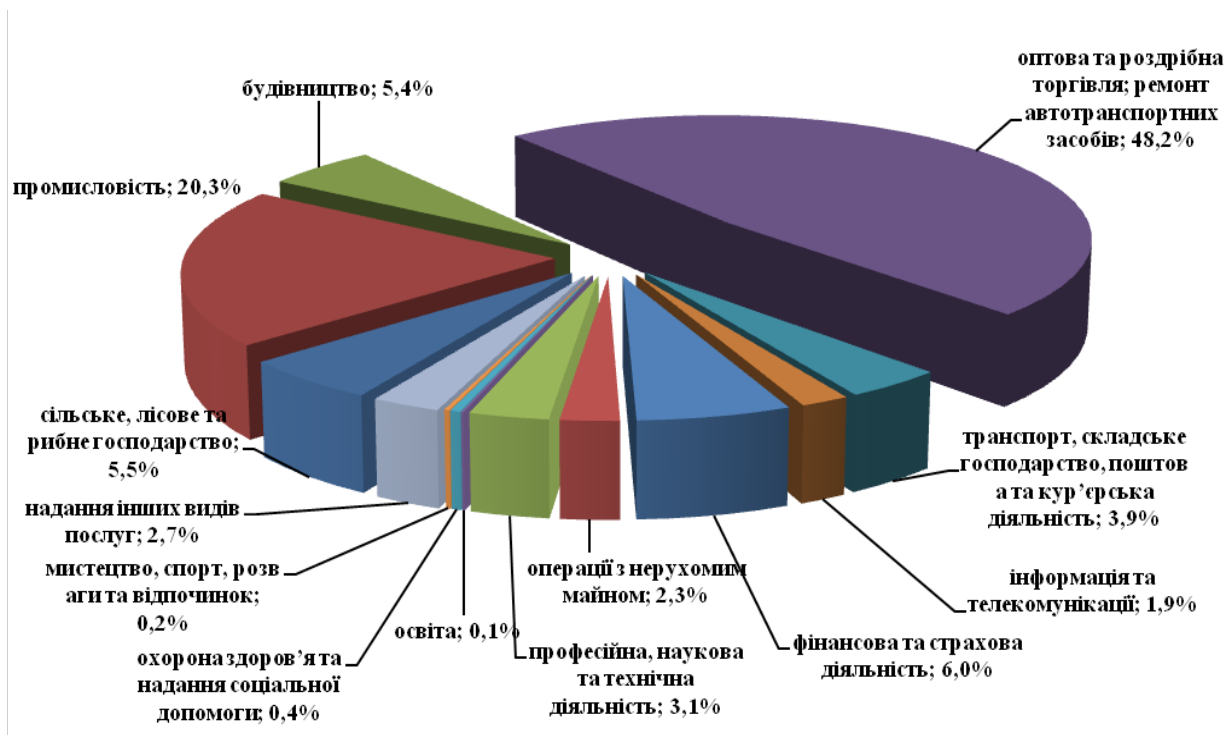

Рис. 1.3 Питома вага суб'єктів малого та середнього підприємництва в обсягах реалізації продукції за видами економічної діяльності за 2012 р.

У 2012 р. відбулися зміни у структурі залучення капітальних інвестицій за рахунок збільшення інвестицій у великі підприємства. Так, 50 % капітальних інвестицій було спрямовано у великі підприємства, 34 % – у середні підприємства та 16 % – у малі підприємства.

Головним джерелом фінансування капітальних інвестицій, як і раніше, залишаються власні кошти підприємств і організацій, а також кредити банків та інші позики. Така структура джерел фінансування капітальних інвестицій, а саме домінування в ній внесків за рахунок власних коштів підприємств, ставить в залежність розвиток підприємств та їх інвестиційну активність від їх прибутковості.

Станом на 01.01.2013 р. фінансовий результат до оподаткування підприємств, які одержали прибуток, склав 248 035,9 млн. грн. Для середніх підприємств цей показник склав 111 313,2 млн. грн., що у відсотках до загальної кількості підприємств становить 66,2 %, а для малих підприємств –

39 794, 1 млн. грн., що у відсотках до загальної кількості підприємств становить 64,4 % [17].

Найбільше значення фінансового результату до оподаткування мали малі та середні підприємства, які здійснюють свою діяльність у наступних сферах: сільське, лісове та рибне господарство; оптова та роздрібна торгівля; промисловість; операції з нерухомим майном.

Повільно зростають податкові платежі від суб'єктів малого і середнього бізнесу до бюджетів усіх рівнів. Так, до Зведеного бюджету за 2012 р. від суб'єктів малого і середнього бізнесу надійшло 289 319,0 млн. грн., що на 8,6 % більше, ніж за звітний період минулого року.

У Полтавській області станом на 01.01.2014 р. налічувалося 27 великих підприємств, 583 – середніх та 9519 – малих підприємств (табл. 1.3).

Таблиця 1.3

Динаміка показників діяльності підприємницького сектору
в Полтавській області у 2011-2013 рр.

Показники	2 011р.	2 012р.	2 013р.	Відхилення 2012 р./2011 р.		Відхилення 2013р./2012 р.	
				+/-	%	+/-	%
Кількість підприємств, од.	9630	9772	10129	142,00	1,47	357,00	3,65
у тому числі:							
а) великі п-ва	24	24	27	0,00	0,00	3,00	12,50
б) середні п-ва	663	640	583	-23,00	-3,47	-57,00	-8,91
в) малі п-ва, з них:	8943	9108	9519	165,00	1,85	411,00	4,51
- мікропід-ва	7400	7542	8001	142,00	1,92	459,00	6,09
Кіл-ть зайнятих прац-ів, тис. осіб	236,9	240,7	233,6	3,80	1,60	-7,10	-2,95
у тому числі:							
а) великі п-ва	65,6	65,0	69,0	-0,60	-0,91	4,00	6,15
б) середні п-ва	115,2	118,9	109,9	3,70	3,21	-9,00	-7,57
в) малі п-ва, з них:	56,1	56,8	54,7	0,70	1,25	-2,10	-3,70
- мікропід-ва	21,2	21,4	20,6	0,20	0,94	-0,80	-3,74
Обсяг реалізов. прод-ї, млн. грн.	109562,9	118997,7	111210,8	9434,80	8,61	-7786,90	-6,54
у тому числі:							
а) великі п-ва	59995,5	66077,5	62609,6	6082,00	10,14	-3467,90	-5,25
б) середні п-ва	34621,9	36062,9	32245,8	1441,00	4,16	-3817,10	-10,58
в) малі п-ва, з них:	14945,5	16857,3	16355,4	1911,80	12,79	-501,90	-2,98
- мікропід-ва	5455,2	5635,2	5331,9	180,00	3,30	-303,30	-5,38

З табл. 1.3 видно що у Полтавській області кількість малих підприємств збільшилася у 2013 р. на 4,51 % порівняно з 2011 р., а середніх – зменшилася на 8,91 %. У свою чергу за цей період спостерігається зменшення кількості зайнятих у секторі малого та середнього підприємництва (на 7,57 % та 3,70 % відповідно). У 2013 р. спостерігається зменшення обсягу реалізованої продукції всіх видів підприємств Полтавської області.

Загальна кількість малих підприємств у розрахунку на 10 тисяч осіб наявного населення області становить 57 одиниць. За цим показником Полтавщина посіла 8 місце серед регіонів України [18].

Якщо у звітних періодах минулих років переважна більшість суб'єктів підприємницької діяльності працювала у сфері торгівлі, то на початок 2013 р. в області домінує сфера послуг, а виробнича сфера майже наблизилась до сфери торгівлі.

Проаналізувавши сучасний стан розвитку підприємництва в Україні, слід зазначити, що в Україні кількість суб'єктів господарювання за останні роки має тенденцію до зменшення. У свою чергу у Полтавській області спостерігається позитивна тенденція розвитку малого, середнього та великого бізнесу. Тому за наявності такого потенціалу, на регіональному рівні важливим завданням є розробка дієвого механізму взаємодії органів державної влади та суб'єктів господарювання для забезпечення конкурентоспроможності регіону.

Таким чином доцільно розглянути шляхи удосконалення системи управління конкурентоспроможністю регіону у контексті ефективної взаємодії суб'єктів малого, середнього та великого підприємництва.

РОЗДІЛ 2 ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЮ РЕГІОНУ

Забезпечення ефективного формування конкурентоспроможності регіонів України передбачає створення раціональної й дієвої системи управління соціально-економічними процесами, що відбуваються в регіоні. Важливою складовою даної системи є малий, середній та великий бізнес.

Розвиток підприємництва можливий тільки за наявності концептуально-виваженої системи управління, спрямованої на економічну, соціальну, інформаційну, навчальну та інші види підтримки малого, середнього та великого підприємництва [14].

Однією з головних умов формування конкурентоспроможності регіону є наявність досконалої законодавчої бази. Аналіз конкурентного законодавства діяльності суб'єктів господарювання представлено у табл. 2.1.

Таблиця 2.1

Основні нормативно-правові акти, що регулюють діяльність малого,
середнього та великого бізнесу в Україні

№ з/п	Назва документа	Вид документа	Дата прийняття	Основні положення
1.	Конституція України	Закон	28.06.1996 № 254к/96- ВР	Основний Закон України, що визначає, що кожен має право на підприємницьку діяльність, яка не заборонена законом. Держава забезпечує захист конкуренції у підприємницькій діяльності. Держава створює умови для повного здійснення громадянами права на працю, гарантує рівні можливості у виборі професії та роду трудової діяльності, реалізовує програми професійно-технічного навчання, підготовки і перепідготовки кадрів [4].
2.	Господарський кодекс України	Кодекс	16.01.2003 № 436-IV	Господарський кодекс України встановлює правові основи господарської діяльності, яка базується на різноманітності суб'єктів господарювання різних форм власності. Господарський кодекс України має на меті забезпечити зростання ділової активності суб'єктів господарювання,

Продовження табл. 2. 1

				розвиток підприємництва і на цій основі підвищення ефективності суспільного виробництва [2].
3.	Податковий кодекс України	Кодекс	02.12.2010 № 2755-VI	Податковий кодекс регулює відносини, що виникають у сфері справляння податків і зборів, визначає вичерпний перелік податків та зборів, що справляються в Україні, та порядок їх адміністрування, платників податків та зборів, їх права, обов'язки, компетенцію контролюючих органів, повноваження і обов'язки їх посадових осіб під час здійснення податкового контролю, а також відповідальність за порушення податкового законодавства [3].
4.	Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб - підприємців	Закон	15.05.2003 № 755-IV	Закон регулює відносини, які виникають у сфері державної реєстрації юридичних осіб, а також фізичних осіб – підприємців [6].
5.	Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності	Закон	06.09.2005 № 2806-IV	Закон визначає правові та організаційні засади функціонування дозвільної системи у сфері господарської діяльності і встановлює порядок діяльності дозвільних органів, уповноважених видавати документи дозвільного характеру, та державних адміністраторів [7].
6.	Про Національну програму сприяння розвитку малого підприємництва в Україні	Закон	21.12.2000 № 2157-III	Затверджено Національну програму сприяння розвитку малого підприємництва в Україні [9].
7.	Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності	Закон	05.04.2007 № 877-V	Закон визначає правові та організаційні засади, основні принципи і порядок здійснення державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності, повноваження органів державного нагляду (контролю), їх посадових осіб і права, обов'язки та відповідальність суб'єктів господарювання під час здійснення державного нагляду (контролю) [10].
8.	Про розвиток та державну підтримку малого і середнього	Закон	22.03.2012 № 4618-VI	Закон визначає правові та економічні засади державної політики у сфері підтримки та розвитку малого і середнього підприємництва [11].

Продовження табл. 2. 1

	підприємництва в Україні			
9.	Рішення про комплексну Програму розвитку малого підприємництва у Полтавській області на 2013-2014 роки	Рішення Полтавської обласної ради	2013 р.	Програма спрямована на вирішення першочергових завдань щодо розвитку малого підприємництва з одночасним формуванням інфраструктури розвитку бізнесу та створення умов для розвитку галузей реального сектору виробництва та сфери послуг, що в подальшому забезпечить підвищення ролі малого підприємництва в загальному обсязі економіки. Програма окреслює поточний план розвитку малого підприємництва області, головні проблеми та шляхи їх розв'язання.

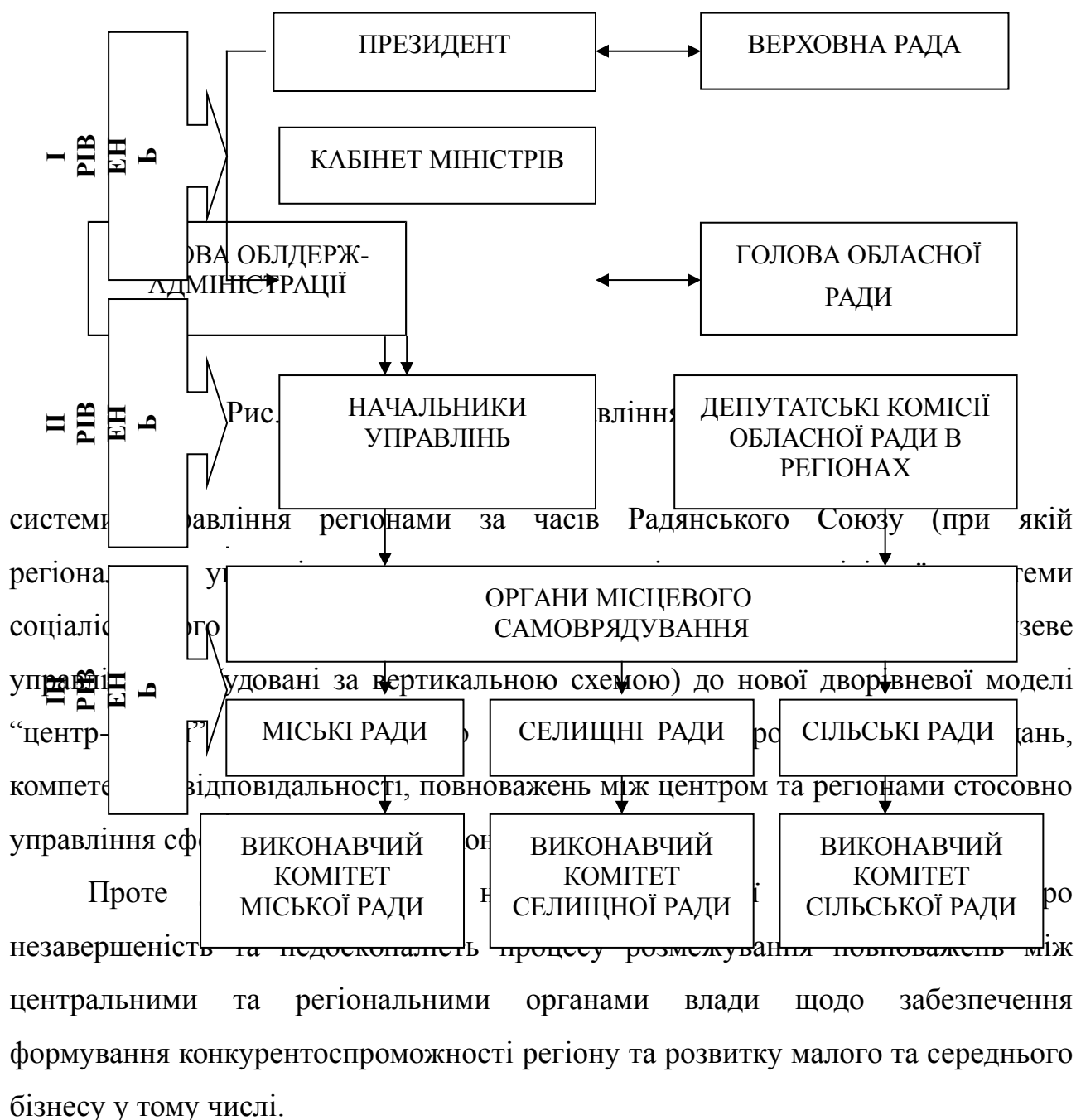
Таким чином, проаналізувавши нормативно-правову базу щодо регулювання діяльності малого, середнього та великого бізнесу, слід зазначити, що вона має ряд недоліків. Це пов'язано з невідповідністю на регіональному та місцевому рівні управління головних складових влади: повноважень, завдань, відповідальності та ресурсів і відсутністю в існуючих нормативно-правових актах чітко закріплених повноважень органів регіонального управління та органів місцевого самоврядування щодо проблем, пов'язаних з розвитком підприємництва.

У межах дослідження нормативно-правової бази виділено і представлено на рис. 2.1 наступні рівні органів управління в Україні.

Доцільно відзначити, що базові позиції в управлінні регіоном займають суб'єкти 1-го та 2-го рівнів. З цього приводу виникає принципово важлива проблема розподілу прав і повноважень між центральними та регіональними органами управління в напрямку формування конкурентоспроможності регіону.

Тому, лише при повному врахуванні особливостей функціонування всіх економічних суб'єктів у законодавчих актах держави, можна успішно досягти цілей і, навпаки, цілей можна не досягти, якщо вони суперечать вимогам щодо координації діяльності суб'єктів господарювання через функцію управління.

Комплексний аналіз існуючих нормативно-правових актів щодо регіонального управління свідчить про перехід від адміністративно-командної

Головними причинами такої недосконалості є невідповідність на регіональному та місцевому рівні управління головних складових влади: повноважень, завдань, відповідальності та ресурсів і відсутність в існуючих нормативно-правових актах чітко закріплених повноважень органів регіонального управління та органів місцевого самоврядування щодо проблем, пов'язаних з формуванням конкурентоспроможності певної території.

Негативним фактором для розвитку мало та середнього бізнесу є досить високий ступінь централізації державних функцій, особливо в економічній та

фінансовій сфері регіону (переведення місцевих бюджетів на обслуговування органами державного казначейства України), при розробці програм розвитку регіонів.

Тому відзначимо, що питання поєднання принципів організації ринкового господарства з принципами управління процесом формування конкурентоспроможності регіону належить до числа складних та суперечливих проблем суспільно-політичного, соціально-економічного й організаційно-правового характеру і виникають в основному поза економічною сферою, а перш за все в правовій. Поява цієї проблеми пов'язана з її підпорядкуванням загальним ринковим законам, за дії яких економічні відносини реалізуються в умовах існування складної і багаторівневої структури територіальної організації суспільства, яка реалізується та проявляється через форми місцевого самоврядування і потребує для своєї підтримки відповідної нормативно-правової бази, що висуває на перший план питання необхідності її удосконалення [12].

У контексті вирішення даної проблеми, на наш погляд, при визначенні завдань та повноважень органів регіональної влади слід враховувати рівень конкурентоспроможності регіону, надаючи органам управління конкурентоспроможних регіонів можливість самостійно приймати рішення щодо використання наявного на території потенціалу і навпаки жорстко втручатися в управління неконкурентоспроможних регіонів з метою пошуку резервів для їх подальшого збалансованого розвитку [25].

Відносно конкурентоспроможних регіонів, до яких належить і Полтавський регіон, на регіональному рівні пропонується здійснювати наступні управлінські заходи:

- підтримка існуючої галузевої структури;
- підвищення екологізації виробництва;
- наукове забезпечення розробки комплексних регіональних програм щодо ресурсо- і енергозбереження та екологічної безпеки;
- впровадження у виробництво нових безвідходних технологій;

- проведення санітарної очистки та рекультивації земель.

Вищенаведені заходи спрямовані на:

- збереження існуючих тенденцій розвитку в довгостроковій перспективі;
- здійснення ефективного міжрегіонального співробітництва, що автоматично призведе до підвищення конкурентоспроможності не тільки регіону, а й країни взагалі.

Для регіонів, які мають потенціал досягти конкурентоспроможного рівня, виходячи з їх конкурентних позицій, на регіональному рівні пропонується здійснювати наступні управлінські заходи:

1) розширення галузевої структури регіону з метою підвищення конкурентоспроможних виробництв;

2) впровадження нових методів організації виробництва з метою задоволення існуючих потреб;

3) розробка поточних та перспективних планів щодо залучення інвестиційних ресурсів;

4) збільшення обсягів експорту наукомісткої продукції;

5) залучення підприємств регіону в процес розробки великих міжрегіональних проектів;

6) розвиток малого інноваційного бізнесу, як мобільної основи науково-технічного розвитку території;

7) підвищення наукового рівня населення.

Реалізація вищенаведених управлінських завдань передбачає розширення галузевої спеціалізації території, створення нових малих та середніх підприємств на базі вітчизняних та іноземних інвестиційних ресурсів, підвищення ефективності науково-дослідної системи і, відповідно, забезпечення досягнення конкурентоспроможності регіону в максимально короткі терміни.

У регіонах, які мають низьку конкурентоспроможність, діяльність органів регіонального управління пропонується спрямовувати на:

- більш раціональне та ефективне використання наявних ресурсів;

- здійснення моніторингу ресурсної бази з метою виявлення ресурсів, які можуть відігравати стратегічне значення у формуванні конкурентоспроможності території;

- розвиток ресурсного, трудового, інвестиційного потенціалів;

- пошук підприємствами регіону нових ринків збуту продукції;

- перехід на нові види виробничо-господарської діяльності у відповідності з наявною ресурсною базою;

- проведення фундаментальних наукових досліджень щодо зарубіжного прогресивного досвіду в галузі технології та організації виробництва;

- встановлення прямих зв'язків між регіонами, як у середині держави, так і за її межами;

- перехід на ресурсозберігаючі технології.

Проведення подібних заходів спрямовано на підвищення ефективності використання власних конкурентних переваг території з метою оптимізації процесу формування конкурентоспроможності регіону.

Неконкурентоспроможні регіони знаходяться на сучасному етапі в досить скрутному становищі, тому управлінські рішення, щодо підвищення їх конкурентоспроможності, на думку авторів, повинні мати протекціоністську спрямованість і орієнтуватися на:

- визначення конкурентних переваг регіону та забезпечення їх оптимального використання;

- пріоритетний розвиток тих галузей, які випускають продукцію конкурентоспроможну на внутрішньому і зовнішньому ринках;

- здійснення структурних перетворень, внаслідок яких відбудеться зміна питомої ваги окремих галузей в економіці регіону та оптимізується їх розміщення;

- взаємодію з сусідніми територіями, які мають вищий рівень конкурентоспроможності на принципах територіального поділу праці, з метою збагачення ідеями, знаннями, досвідом;

- скорочення строків амортизації з метою прискорення заміни технологічного устаткування;
- адресну фінансову підтримку з бюджету перспективних галузей економіки регіону;
- надання дотацій, компенсацій, цільових кредитів та субсидій підприємствам даної території;
- створення на території регіону технополісів, технопарків, кластерів, промислово-фінансових груп з метою раціоналізації і підвищення ефективності виробничого потенціалу;
- встановлення пільг для вітчизняних та іноземних інвесторів.

Тобто основною метою вищенаведених управлінських рішень є створення умов для динамічного та збалансованого розвитку регіонів та малого й середнього бізнесу в тому числі, зниження диспропорцій у рівнях конкурентоспроможності регіонів України на основі підвищення ефективності використання наявного на їх території потенціалу, забезпечення дієвості управлінських рішень, удосконалення роботи органів регіональної влади.

Але слід відзначити, що на сучасному етапі економічного розвитку в Україні ефективність управління конкурентоспроможністю регіонів не забезпечується лише загальним розподілом повноважень органів влади всіх рівнів відповідно до групування регіонів у залежності від їх конкурентоспроможності. Важливого значення набуло вирішення питання розподілу компетенції на рівні відносин центр-регіони щодо прийняття рішень, які формують стратегії розвитку регіонів, залучення підприємницьких структур та неурядових установ до процесу управління конкурентоспроможністю регіону з метою активізації соціального та економічного потенціалу окремої території [21].

Тому запропоновано наступні напрями вдосконалення існуючих нормативно-правових актів у галузі регіонального управління:

1. Внести корективи в Закони України «Про місцеве самоврядування в Україні» та «Про місцеві державні адміністрації», перекладаючи функції

управління господарським комплексом регіону (основою його подальшої конкурентоспроможності) на органи місцевого самоврядування, залишаючи за місцевими державними адміністраціями контрольно-наглядові функції за дотриманням законодавства.

2. Доповнити Бюджетний кодекс України, вдосконалюючи систему планування бюджетного фінансування регіонів у залежності від рівня їх конкурентоспроможності (формування фінансової самостійності конкурентоспроможних регіонів за рахунок зменшення вилучень з місцевих бюджетів до державного).

3. Переглянути статтю 23 «Господарського кодексу України» в напрямку забезпечення законодавчого закріплення повноважень органів державної виконавчої влади та органів місцевого самоврядування щодо управління діяльністю суб'єктів господарювання регіону в залежності від рівня його конкурентоспроможності (в конкурентоспроможних регіонах більшу самостійність необхідно надавати органам регіонального управління та органам місцевого самоврядування).

4. Доповнити Закон України «Про Антимонопольний комітет України» положеннями, які зобов'язують Антимонопольний комітет проводити роз'яснювальну роботу серед керівників підприємницьких структур регіону з метою недопущення антиконкурентних дій в їх подальшій діяльності.

Вищенаведене вдосконалення існуючих нормативно-правових актів здатне забезпечити підвищення ефективності використання наявних на території ресурсів, що призведе до позитивних зрушень в процесі формування конкурентоспроможності регіонів та розвитку малого, середнього та великого бізнесу.

Однак управління процесом формування конкурентоспроможності регіонів не обмежується лише рівнем “центр-регіони”, тому в сучасних умовах важливого значення набуває вивчення впливу на цей процес механізму взаємодії органів місцевого самоврядування та підприємств даної території.

РОЗДІЛ 3 КЛАСТЕР ЯК ФОРМА ВЗАЄМОДІЇ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ В ПОЛТАВСЬКОМУ РЕГІОНІ

Угода про асоціацію України з Європейським Союзом передбачає формування її конкурентоспроможності на макро, мезо- і мікрорівнях. Сучасні умови світової конкурентоспроможності можуть призвести до інституціонального розриву, коли вимоги іноземного споживача не будуть відповідати умовам і можливостям вітчизняних виробників товарів і послуг, що в свою чергу призведе до низького рівня конкурентоспроможності не тільки певних виробників, а також регіональної та національної конкурентоспроможності.

Прагнення підвищити конкурентоспроможність регіону за рахунок підтримки розвитку підприємств загострює протиріччя між економічною ефективністю розвитку цих підприємств і їх соціальною функцією – забезпечення зайнятості. Залучення кваліфікованої робочої сили, яка в сучасних умовах є дефіцитом, потребує значних темпів підвищення оплати праці, що в свою чергу призведе до зростання витрат виробництва, тому з метою збереження конкурентоспроможності підприємство буде вимушено скорочувати кількість зайнятих.

Практичний досвід розвинених країн дає підстави стверджувати, що розвиток оптимальної й ефективної ринкової моделі та формування конкурентоспроможності певної території не в змозі забезпечити окремий товар чи галузь. Це можливо лише за умови створення ефективного механізму взаємодії між малими, середніми і великими підприємствами регіону, діяльність яких відноситься до різних галузей економіки [13, 15].

На сучасному етапі в системі державного управління панівним залишається стереотип пріоритетності й значущості для інтересів держави саме великих промислових об'єктів.

Але, як свідчить міжнародний досвід, саме малий та середній бізнес у ринковій економіці виступає провідним сектором, який визначає темпи

економічного і соціального розвитку. У США, Німеччині та Іспанії такі підприємства щорічно створюють 2/3 нових робочих місць.

На прикладі Полтавського регіону доцільно виділити наступні переваги малого та середнього бізнесу для формування конкурентоспроможності регіону:

1. Можливість оперативно реагувати на потреби ринку й швидко забезпечувати споживачів регіону необхідними товарами та послугами. Малі підприємства, пропонуючи обмежену номенклатуру товарів та послуг, намагаються використовувати вузькоспеціалізоване обладнання, яке має високу продуктивність, що дозволяє в короткі терміни пристосуватись до ринкового попиту і, при відносно низьких витратах, змінювати технологію виробництва, впроваджувати нові технологічні досягнення, освоювати нові види продукції.

2. Здатність мобільно й ефективно задовольняти потреби місцевого населення, про що свідчить щорічне зростання малих підприємств у галузі обслуговування.

3. Забезпечення часткового вирішення проблеми зайнятості населення.

Розвинутий малий та середній бізнес є антимонопольним за своєю природою: його сутність і мета – не диктувати споживачеві свої умови, зловживаючи монопольним становищем, а, зайнявши свій сегмент ринку, відкрито і чесно боротися за споживача. Конкуренція з боку малих підприємств спонукає підприємства інших типів ринкових структур до запровадження новітніх технологій та інноваційних продуктів, що спричиняє інтенсифікацію науково-технічного прогресу на рівні регіону.

Правомірно стверджувати, що вищенаведені переваги підприємств малого бізнесу не є поверхневими і існують не лише на території Полтавського регіону, вони є типовими, суттєвими і сталими та відображають тенденції розвитку сучасної економіки в усіх регіонах України і інших країн.

Розвиток перелічених переваг можливий лише за умови організації ефективного механізму взаємодії між малими, середніми й великими підприємствами регіону. Головні форми господарської взаємодії великих, середніх і малих суб'єктів господарювання в умовах ринкових відносин, які

поширені в країнах з розвинутою ринковою економікою, представлені на рис. 3.1.

Рис. 3.1 Форми господарської взаємодії суб'єктів господарювання

Ці форми взаємодії дають змогу використовувати конкурентні переваги малих та середніх підприємств і, водночас, послабляють головну суперечність між їх соціально-економічною, інноваційною значущістю та слабкою життєдіяльністю, вразливістю до адміністративних бар'єрів, економічної кон'юнктури і тиску з боку великих підприємств. Завдяки взаємодії забезпечується єдиний взаємовигідний обіг інформаційних, технологічних,

сировинних, фінансових та кадрових ресурсів та підвищується стабільність економічного розвитку території.

Але найбільш ефективною формою взаємодії щодо формування конкурентоспроможності регіону є створення міжгалузевого комплексу – кластера, орієнтованого на максимально можливе використання конкурентних переваг сумісного економічного потенціалу підприємств, що кооперуються з метою взаємної підтримки і координації, тому що дана форма взаємодії включає в себе співпрацю на рівні виробництва, збуту, фінансової, інноваційної діяльності [14, 15].

Розвиток кластеризації економіки як фактору підвищення конкурентоспроможності регіону покладено в роботі М. Портера, який визначив кластер як «сконцентровані за географічними ознаками групи взаємопов'язаних компаній, спеціалізованих постачальників та постачальників послуг, фірм у відповідних галузях, розробників технологій і ноу-хау (університетів, науково-дослідних інститутів, інжинірингових центрів), а також пов'язаних з їх діяльністю організацій (агенцій зі стандартизації, торгівельних об'єднань, брокерів, консультантів) у певних галузях, що конкурують, але разом з тим ведуть спільну роботу» [22].

В основу функціонування кластерного об'єднання покладено ромб М. Портера (модель “Даймонд”). Комплекс взаємодій у середині ромбу вказує на взаємозалежність всіх його складових, які, доповнюючи один одного, забезпечують ефективність кластеру.

Досвід розвинутих країн свідчить, що кластерна структуризація економіки позитивно впливає на реалізацію конкурентних переваг будь-якої території.

В основі формування конкурентоспроможності регіону, як відзначено в попередньому підрозділі, лежить забезпечення ефективності функціонування на його території виробничого, торгівельного, людського, інноваційного, інвестиційного капіталу. В контексті даної тези слід відзначити, що

використання кластерів як форми співпраці підприємств та організацій регіону створить належні умови для:

1. Підвищення ефективності формування виробничого капіталу за рахунок:

- прискорення оновлення основних засобів;
- розвитку нових видів діяльності, які збільшують можливості кластера;
- підвищення продуктивності за допомогою прискорення інновацій в технологічній і організаційній сферах;
- зниження вартості послуг, здійснюваних між партнерами.

2. Підвищення ефективності формування торгівельного капіталу за рахунок:

- стабільності зв'язків між учасниками кластера, що підвищує конкурентоспроможність продукції та об'єктивно полегшує можливість виходу вітчизняних товаровиробників на внутрішні та зовнішні ринки збуту своєї продукції;
- формування експортних ніш на світовому ринку;
- створення нових видів продукції;
- гнучкого пристосування до змінних умов ринкового попиту;

3. Підвищення ефективності формування людського капіталу за рахунок:

- створення додаткових можливостей для підготовки нових кваліфікованих робітників та підвищення кваліфікації;
- можливості перерозподілу кваліфікованих кадрів між учасниками кластерного об'єднання;
- входження до складу будь-якого кластера соціальної інфраструктури, однією з функцій якої є обслуговування робітників-членів кластера, що значно підвищує якість їх життя і відповідно продуктивність праці.

4. Підвищення ефективності формування інноваційного капіталу за рахунок:

- включення до складу кластера науково-дослідних лабораторій, інноваційних установ, університетів, науково-дослідних інститутів;
- підтримки наукових розробок у середині кластера;
- стимулювання зв'язку “економіка-наука-продукція”;
- можливості обміну “ноу-хау” та технологічними розробками між членами кластера;
- отримання додаткових коштів для інвестування в різноманітні науково-технологічні проекти.

5. Підвищення ефективності формування інвестиційного капіталу за рахунок:

- підвищення можливості протистояти впливу зовнішніх факторів і зниження ризиків для вітчизняних та іноземних інвесторів;
- отримання доступу до участі в інвестиційних програмах уряду;
- можливості входження кластера до глобальної мережі ТНК, здатних забезпечити приплив іноземних інвестицій у структурну перебудову виробництва;
- створення іміджу довгострокового та ефективного об'єднання привабливого для вітчизняних та іноземних інвесторів.

У регіонах України існують усі належні умови для створення та розвитку кластерів, у першу чергу, в пріоритетних для них галузях. Так, в Полтавському регіоні можна створити кластер у галузі машинобудування (ядром кластеру є «Крюківський вагобудівний завод»). Структуру запропонованого кластера представлено на рис. 3.2.

Діяльність машинобудівного кластера в Полтавському регіоні сприятиме більш ефективному використанню потужностей підприємств учасників, росту продуктивності, зменшенню витрат і збільшенню прибутків, що прискорить інтенсивність інвестицій в інноваційні розробки, залученню вітчизняних та іноземних інвесторів і виходу на світовий ринок з сильною конкурентоспроможною продукцією.

Ці зміни в свою чергу сприятимуть підвищенню конкурентоспроможності не тільки кластерного об'єднання, а й регіону в цілому.

Процес формування кластерів на території регіонів України правомірно представити у вигляді шести взаємопов'язаних етапів, які передбачають розробку комплексу нормативно-правових, інфраструктурних, економічних, організаційних та управлінських заходів (рис. 3.3).

У ринкових умовах кластери є прогресивним напрямом формування конкурентоспроможності регіону за рахунок підвищення ефективності реалізації конкурентних (галузевих) переваг території через мінімізацію

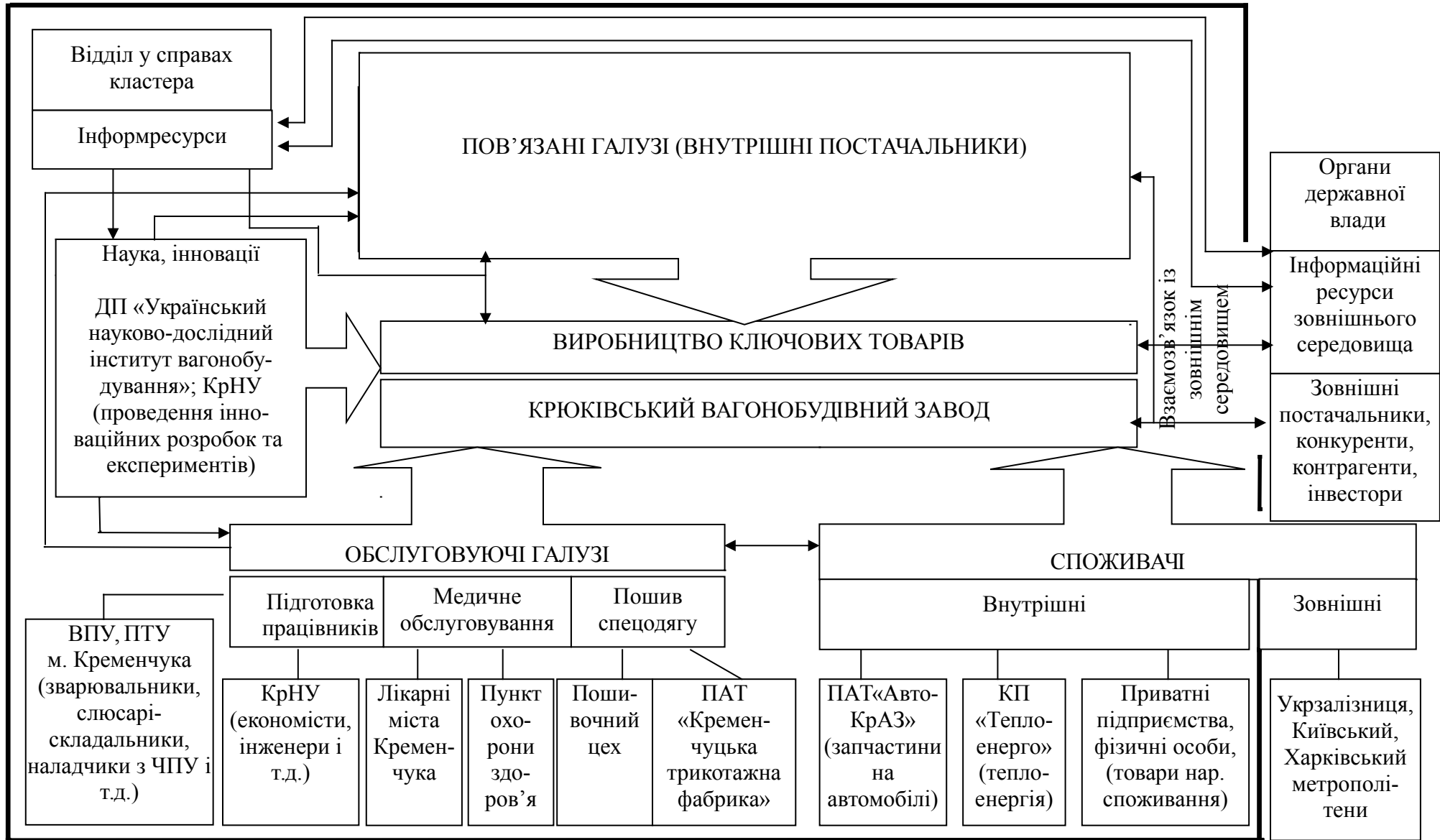

Рис. 3.2 Структура кластера машинобудівної промисловості в Полтавському регіоні

видатків у порівняно подібних галузях.

Основними позитивними якостями кластерів є:

- швидкі темпи пристосування до ринкових умов, що постійно змінюються;
- високий рівень інноваційного розвитку;
- підвищення ефективності внутрішньої та зовнішньої конкуренції;
- отримання додаткових можливостей для залучення вітчизняних та іноземних інвестицій.

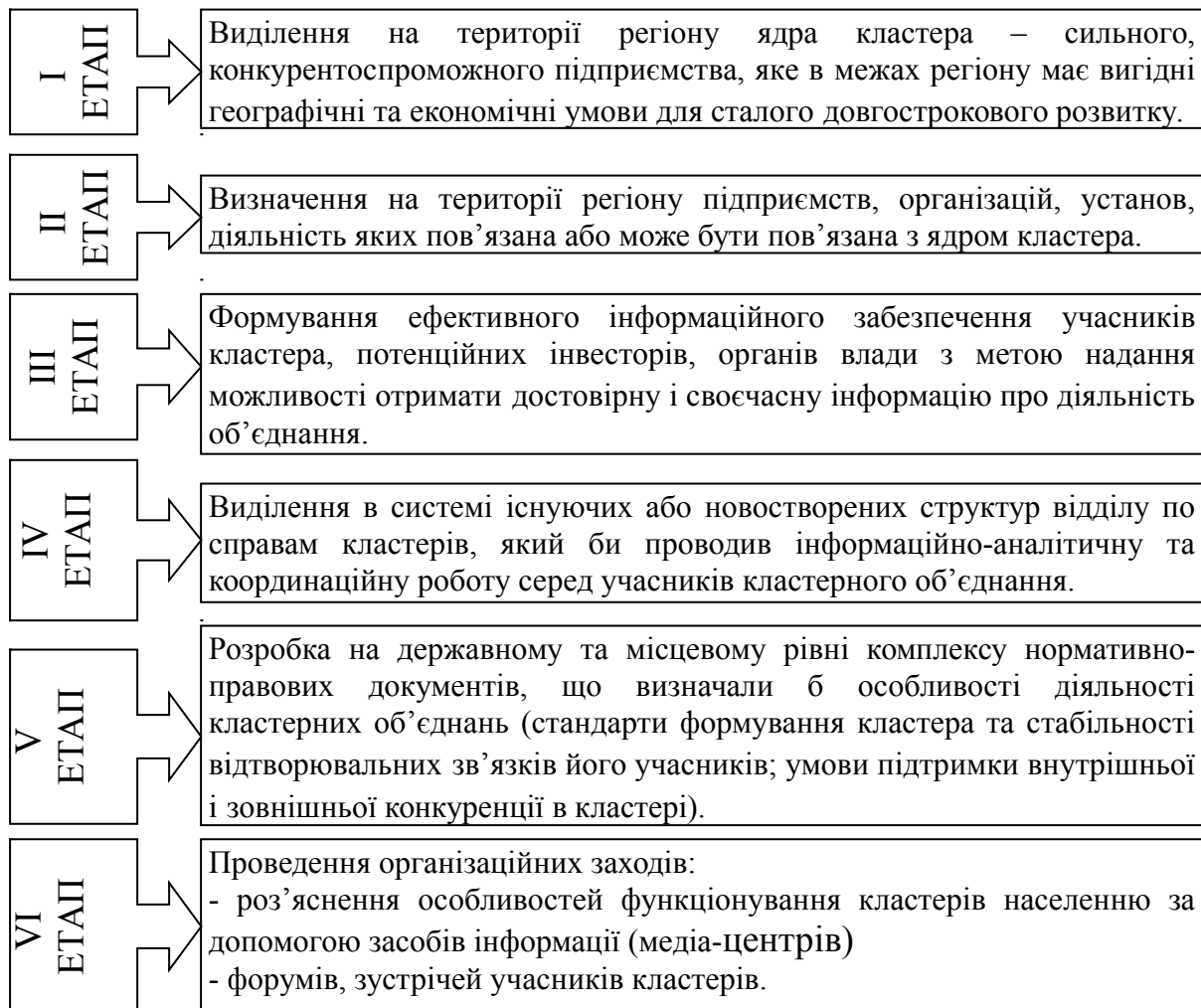

Рис. 3.3 Етапи створення кластерів на території регіону

Вищенаведені дослідження підтверджують тезу, що сьогодні в Україні необхідно реалізувати цілеспрямовану політику організації ефективного механізму взаємодії суб'єктів господарювання певної території, що стане важливим фактором формування конкурентоспроможності регіонів за рахунок

більш повноцінного використання наявних в регіоні конкурентних переваг.

Одним з інструментів управління процесом формування конкурентоспроможності регіону, має стати розробка основних засад програми управління процесом формування конкурентоспроможності регіону для кожного окремого регіону України.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

У науковій роботі виконані теоретичні узагальнення і запропоновані заходи щодо розв'язання наукової проблеми – формування механізму взаємодії суб'єктів господарювання з метою підвищення конкурентоспроможності регіону.

Основні наукові і практичні результати дослідження зводяться до наступного:

1. Здійснивши аналіз стану підприємництва в Україні слід зазначити, що протягом 2010-2012 років спостерігалось зменшення кількості суб'єктів малого та середнього підприємництва. У структурі вітчизняного підприємництва за розміром підприємств станом на 01.01.2013 р. частка малих підприємств становила 98,67 %, середніх – 1,28 % та великих – 0,04 %. На кінець 2012 р. у секторі малого і середнього підприємництва було зайнято 7,5 млн. осіб, що складає 40 % зайнятого населення працездатного віку. У 2012 р. обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг) суб'єктів малого і середнього підприємництва зріс на 11,2 % і склав 2 698,7 млрд. грн. При цьому, приріст спостерігався як для малого, так і для середнього підприємництва.

2. Проаналізувавши стан малого, середнього та великого підприємництва у Полтавській області, можна констатувати, що кількість малих підприємств збільшилася у 2013 р. на 4,51 % порівняно з 2011 р., а середніх – зменшилася на 8,91 %. У свою чергу за цей період спостерігається зменшення кількості зайнятих у секторі малого та середнього підприємництва (на 7,57 % та 3,70 % відповідно). У 2013 р. спостерігається зменшення обсягу реалізованої продукції всіх видів підприємств Полтавської області. Якщо у звітних періодах минулих років переважна більшість суб'єктів підприємницької діяльності працювала у сфері торгівлі, то на початок 2013 р. в області домінує сфера послуг, а виробнича сфера майже наблизилась до сфери торгівлі.

3. Дослідивши нормативно-правову базу функціонування підприємництва, виявлено ряд недоліків, які пов'язані з невідповідністю на

регіональному та місцевому рівні управління головних складових влади: повноважень, завдань, відповідальності та ресурсів і відсутністю в існуючих нормативно-правових актах чітко закріплених повноважень органів регіонального управління та органів місцевого самоврядування щодо проблем, пов'язаних розвитком підприємництва.

4. У процесі формування конкурентоспроможності регіону існує дві форми взаємодії регіональної економічної політики і конкурентного законодавства: взаємодоповнюваність і взаємовиключеність. З метою забезпечення ефективної взаємодії основних положень цих інструментів впливу органів державної влади на конкурентоспроможність певної території запропоновано в кожному окремому регіоні встановлювати пріоритети регіональної економічної політики і конкурентного законодавства відповідно до рівня його конкурентоспроможності.

5. Запропоновано шляхи удосконалення системи управління малим, середнім та великим бізнесом, реалізація яких надає можливість підвищити конкурентоспроможність регіонів. Тобто основною метою наведених управлінських рішень є створення умов для динамічного та збалансованого розвитку регіонів та підприємництва в тому числі, зниження диспропорцій у рівнях конкурентоспроможності регіонів України на основі підвищення ефективності використання наявного на їх території потенціалу, забезпечення дієвості управлінських рішень, удосконалення роботи органів регіональної влади.

6. Розроблено структуру кластера машинобудівної промисловості в Полтавському регіоні. Діяльність якого сприятиме більш ефективному використанню потужностей підприємств-учасників, росту продуктивності, зменшенню витрат і збільшенню прибутків, що прискорить інтенсивність інвестицій в інноваційні розробки, залученню вітчизняних та іноземних інвесторів і виходу на світовий ринок з сильною конкурентоспроможною продукцією.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ЛІТЕРАТУРНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 № 2456-VI [Електронний ресурс].– Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>.
2. Господарський кодекс України від 16.01.2003 № 436-IV [Електронний ресурс].– Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>.
3. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI [Електронний ресурс].– Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>.
4. Конституція України 28.06.1996 № 254к/96-ВР [Електронний ресурс].– Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>.
5. Закон України «Про Антимонопольний комітет України» від 26.11.1993 № 3659-XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3659-12>.
6. Закон України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців» від 15.05.2003 № 755-IV [Електронний ресурс].– Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>.
7. Закон України «Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності» від 06.09.2005 № 2806-IV [Електронний ресурс].– Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>.
8. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21.05.1997 № 280/97-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
9. Закон України «Про Національну програму сприяння розвитку малого підприємництва в Україні» від 21.12.2000 № 2157-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
10. Закон України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» від 05.04.2007 № 877-V [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
11. Закон України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні» від 22.03.2012 № 4618-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.

12. Базалицький Д.М. Критерії визначення та роль малих підприємств у ринковій економіці як фактора стабілізації / Д.М. Базалицький // Бізнес Інформ. – 2012. – № 5. – С. 92-94.
13. Заборовець О.П., Шевченко Т.Є., Скрипченко М.О. Мале підприємництво та його вплив на розвиток національної економіки / О.П. Заборовець, Т.Є. Шевченко, М.О. Скрипченко // Економічний вісник НТУУ «КПІ». – 2009. – № 1. – С. 23-26.
14. Корягіна Т.В., Осацька Ю.Є. Особливості державного регулювання малого підприємництва в Україні / Т.В. Корягіна, Ю.Є. Осацька [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua/>.
15. Ляпін Д.В. Регіональні особливості державного управління розвитком малого підприємництва / Д.В. Ляпін // Стратегічні пріоритети. – 2010. - № 1. – С. 34-40.
16. Мадрига Г.М. Поняття, місце і роль малих підприємств в економіці: економічні та соціальні аспекти / Г.М. Мадрига [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua/>.
17. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
18. Офіційний сайт Державної служби України з питань регуляторної політики та підприємництва.
19. Офіційний сайт Полтавської обласної ради [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.oblrada.pl.ua/>
20. Папп В.В. Сучасний стан і тенденції розвитку малого підприємництва в Україні / В.В. Папп // Бізнес Інформ. 2013. – № 6. – С. 160-164.
21. Про стан та перспективи розвитку підприємництва в Україні: Національна доповідь / К. О. Ващенко, З. С. Варналій, В. Є. Воротін, В. М. Геєць, Е. М. Лібанова та ін. – К. : Держкомпідприємництва, 2010. – 219 с.
22. Солоїд О.В. Концепція підтримки конкурентоспроможності малих підприємств / О.В. Солоїд // Вісник Хмельницького національного університету. – 2011. – № 6. – С. 106-109.

23. Страшинська Л.В. Мале підприємництво в Україні: проблеми та перспективи / Л.В. Страшинська [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua/>.
24. Череп О.Г. Сучасний стан та перспективи розвитку підприємництва в Україні / О.Г. Череп [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua/>.
25. Черненко С.М. Роль малого підприємництва у створенні інноваційно-конкурентного середовища України в регіональних інноваційних системах / С.М. Черненко // Проблеми економіки. – 2012. – № 3. – С. 56-61.